

VOORWOORD

Hierbij biedt de **V &VN antroposofische zorg** (voorheen: Nederlandse Vereniging van Antroposofische Verpleegkundigen) haar Beroepsprofiel aan.

De antroposofische verpleegkunde verwerft zich binnen onze maatschappij gaandeweg een eigen plaats en bekendheid. Met dit Beroepsprofiel probeert ze duidelijkheid te verschaffen aan diegene, die met haar in aanraking komt. Dat kan de zorgvrager/patiënt zijn, maar ook de verwijzer, zorgverzekeraar, wetgever, uitvoeringsinstantie, werkgever, verpleegkundige opleidingen en geïnteresseerde collegae.

Het Beroepsprofiel beschrijft de inhoud van de antroposofische verpleegkunde en geeft een overzicht van taken en van specifieke kennis en kunde weer.

Het sluit aan op de laatst gepubliceerde uitgave van het 'Beroepsprofiel van de verpleegkundige' door het Landelijk Centrum voor Verplegenden en Verzorgenden (1999 Elsevier/de Tijdstroom). Iedere verpleegkundige neemt dit profiel tot uitgangspunt, dus ook de antroposofisch verpleegkundige. Vanuit een zelfde gemeenschappelijke basis voegt een antroposofisch verpleegkundige echter haar eigen specifieke ziens- en werkwijze aan toe.

De noodzaak tot het schrijven van dit Beroepsprofiel werd allereerst gevoeld binnen de eigen beroepsgroep in antwoord op de behoeften van de leden zelf; zij voelen de zorg om een overzichtelijke plaatsbepaling binnen de zorgverlening te waarborgen. Tegelijkertijd komt dit tegemoet aan de wensen van de Federatie Antroposofische Gezondheidszorg (FAG), waarvan de V&VN antroposofische zorg lid is. De FAG stimuleert een brede maatschappelijke inbedding van antroposofische zorg binnen de gehele gezondheidszorg. Dit brengt het voldoen aan algemeen geaccepteerde kwaliteitscriteria met zich mee, die ook vanuit overheidswege worden gewenst.

Met dit Beroepsprofiel wordt de kwaliteit van de antroposofisch verpleegkundige beroepsuitoefening bevorderd en tegelijk ook bewaakt. Het nodigt een antroposofisch verpleegkundige uit tot reflectie en draagt bij aan verdere professionalisering en ontwikkeling van het beroep. Aldus kan dit document ook gezien worden als een ijkpunt.

Het Beroepsprofiel van de Antroposofisch Verpleegkundige is in opdracht van en in overleg met het bestuur **V &VN antroposofische zorg** geschreven door Toke Bezuijen, antroposofisch verpleegkundige.

Een woord van dank is hier op zijn plaats aan de adviserende bijdrage van leden van deze vereniging. Het raamwerk werd aangeleverd door Marlies Hendrikse, ondersteund en verder voortgezet door Annoesjka de Bruyn van de FAG.

Gelet op de ontwikkelingen in de Nederlandse gezondheidszorg en de emancipatie van de antroposofische verpleegkunde wordt dit Beroepsprofiel voor tenminste 2 jaar maar ten hoogste 5 jaar na verschijnen gebruikt, waarna evaluatie en aanpassing volgt.

INLEIDING

De laatste jaren hebben maatschappelijke, demografische en politieke ontwikkelingen hun invloed doen gelden binnen de gezondheidszorg, evenals de onbegrensde technische mogelijkheden. De verpleegkundige wordt in toenemende mate betrokken bij ethische en zingevingvragen. Vervolgens maakt de verregaande economisering van het product “zorg” de gezondheid tot koopwaar, patiënten tot klanten en verpleegkundigen, artsen en therapeuten tot verkopers van dat “product”.

In de gezondheidszorg geldt de verpleging als één van de kerndisciplines. Bovengenoemde ontwikkelingen zijn van grote invloed op het primaire proces van zorgverlening, de taken, de toegemeten tijd en de competenties. Dit heeft effect op praktijkvoering. En daarmee op de visie op verplegen.

Ook een antroposofisch verpleegkundige die zich laat inspireren door de antroposofie en daarmee een toegevoegde waarde levert aan het basisberoepsprofiel neemt deel aan deze ontwikkelingen. Zij staat voor de opgave inzichten vanuit de antroposofie en specifiek de antroposofisch georiënteerde geneeskunde te vertalen als antwoord op de individuele behoefte van de zorgvrager. Zij levert een eigen praktische en theoretische bijdrage aan de identiteit van het verpleegkundig beroep als zodanig en kan op een eigentijdse manier de alledaagse verleende zorg inspireren.

Het Beroepsprofiel van de Antroposofische Verpleegkundige beoogt antwoord te geven op de vraag wat de specifieke functie van de antroposofisch verpleegkundige is en welke taken en verantwoordelijkheden bij deze functie horen. De term beroepsprofiel verwijst naar een gestructureerde verzameling uitspraken over functie en taken die als regel in een omschrijving van een bepaald beroep voorkomen.

Het Beroepsprofiel is opgebouwd uit delen:

- het eerste deel (hoofdstukken 1 t/m 5) kan gezien worden als de essentie van het beroepsprofiel. In dit deel wordt een omschrijving van het beroep gegeven, de plaats die een antroposofisch verpleegkundige inneemt in de gezondheidszorg en de daaruit voortvloeiende taken, vaardigheden, specifieke therapeutische interventies, opleiding, scholing en kwaliteitseisen.
- het tweede deel bestaat uit een bijlage die ingaat op enkele antroposofisch verpleegkundige specialisaties.
- het derde deel bestaat uit een literatuurlijst en een lijst met verwijzingen en adressen.

Nb.

In dit Beroepsprofiel wordt de algemene term **zorgvrager** gehanteerd. Het staat voor iedereen die zorg behoeft.

Zorgvrager kan dus staan voor verschillende categorieën van zorg; een pasgeborene, een verstandelijk gehandicapte als bewoner of als pupil, een patiënt, een verslaafde, een psychogeriatrische bejaarde, een psychiatrisch patiënt als cliënt, een stervende in een hospice e.a. Tegelijk kan het ook staan voor een bepaalde groepering in zorg b.v. de ouder- en kindzorg en de ouderenzorg in het algemeen.

In dit Beroepsprofiel is gekozen voor de aansprekende vorm van “**zij**”, zonder de bedoeling te hebben een mannelijke verpleegkundige tekort te doen.

DEEL 1

HOOFDSTUK 1. OMSCHRIJVING VAN HET BEROEP

Een antroposofisch verpleegkundige onderschrijft het 'Beroepsprofiel van de verpleegkundige' zoals dat in 1999 is gepubliceerd door het Landelijk Centrum voor Verplegenden en Verzorgenden. Hierin wordt de essentie van het verpleegkundig beroep omschreven en kennis en kunde verwoordt. Het mensbeeld, de 'kijk op de mens' dat er aan ten grondslag ligt wordt als volgt beschreven:

" De verpleegkundige gaat uit van een mensbeeld waarin de onderlinge wisselwerking van een samenvattende visie op alle aspecten en dimensies van het menszijn benadrukt worden. Het gaat daarbij om lichamelijke, psychische, sociale en spirituele aspecten en dimensies. Hierdoor kan ze de mens als een uniek individu benaderen binnen zijn context. De verpleegkundige beschouwt de zorgvrager als een autonome persoon, met eigen denkkraft, wil en emotie. Daarnaast onderkent de verpleegkundige de invloed van de levensloop van de zorgvrager op zijn functioneren; het heden van de zorgvrager staat niet los van zijn verleden en toekomst. Zo kunnen belangrijke 'life events' de zorgvrager beïnvloeden. Tevens zullen verwachtingen en wensen die de zorgvrager heeft voor zijn toekomst, zijn huidige opstelling bepalen. Door dit alles kan iedere zorgvrager een eigen, persoonlijke betekenis toekennen aan de verschijnselen die hij ziet en de gebeurtenissen die hij meemaakt".

De antroposofische verpleegkundige sluit hierop aan, verruimt het basisprofiel door middel van de antroposofie en geeft daar handen en voeten aan. Hoe specifiek dat is zal in het volgende uitgelegd worden.

Eerst zal ingegaan worden op de inspiratiebron: de antroposofie.

1.1 De antroposofie als achtergrond

De visie die ten grondslag ligt aan deze vorm van verpleegkunde is de *antroposofie*.

Antroposofie, geïnaugureerd door Rudolf Steiner (1861-1925) kenmerkt zich door een practicable (praktisch uitvoerbare) spirituele kijk op mens en natuur.

Antroposofie komt tot leven door ermee te werken ten behoeve van mens en maatschappij. Daarin is ze inspirerend. De ideeën en adviezen van Rudolf Steiner, zowel wetenschapper als helderziende, vormen nog steeds een vruchtbare basis voor vele sectoren in de samenleving. Concreet en werkzaam is ze bijvoorbeeld in de fijnzinnige manier van omgaan in de biologisch-dynamische landbouw, veeteelt, tuinbouw, pedagogiek, vrijeschoolonderwijs, gezondheidszorg, sociaaltherapie en heilpedagogie (zorg voor gehandicapten), architectuur, kunst, bankwezen, natuurwetenschappelijk onderzoek, organisatie-advieswerk etc. Van daaruit heeft de afgelopen 80 jaar voortdurend onderzoek, ontwikkeling en vernieuwing plaatsgevonden aansluitend bij actuele vragen en problemen. Over de hele wereld zijn tal van mensen vanuit de antroposofie beroepsmatig aan het werk.

De *antroposofisch georiënteerde geneeskunde* vindt zijn oorsprong in de samenwerking tussen Rudolf Steiner en de Nederlandse vrouwelijke arts Ita Wegman. Ita Wegman richtte in 1921 vlakbij Basel in Zwitserland het eerste antroposofische ziekenhuis op. Steiner bezocht dagelijks de kliniek, zag veel patiënten en gaf aanwijzingen voor therapieën. Hij startte medische cursussen waarin hij sprak over gezondheid en ziekte, over de werking van natuurlijke geneesmiddelen en over de bereidingswijze daarvan.

Steiner schreef samen met Ita Wegman in die tijd een boek, getiteld:

" Grondslagen voor een verruiming van de geneeskunde".

Met de oprichting van de kliniek in 1921 en het ontvangen van de eerste patiënten verruimde zich de verpleging en werd de *antroposofische verpleegkunde* een feit.

De antroposofie biedt naast de verpleegkunde ook verruiming aan verschillende andere beroepen in de gezondheidszorg, bijvoorbeeld aan artsen, fysiotherapeuten, diëtisten, therapeuten die kunstzinnige therapie aanbieden (therapeutisch schilderen, boetseren, musiceren of spreken), euritmitherapeuten (bewegingsvorm), biografische hulpverleners etc. De antroposofisch verpleegkundige heeft regelmatig met deze disciplines te maken wanneer zij met hen samenwerkt, interdisciplinaire bijscholingen volgt of met hen studeert.

1.2 Aanvullende antroposofische gezichtspunten voor verpleegkundigen

De antroposofie geeft een extra dimensie aan het basale verpleegkundige beroep en verruimt de visie op het gebied van gezondheids- en levensvragen met aanvullende gezichtspunten. Voor de zorgvrager en zijn omgeving kan dit een meerwaarde betekenen. De gezichtspunten uit de antroposofie die substantieel deel uitmaken van een antroposofisch verpleegkundige ziens- en werkwijze worden hieronder aangeduid.

Basisbeschouwing

De concrete aanwezigheid van de zorgvrager in zijn hoedanigheid als mens is voor een *antroposofisch verpleegkundige* uitgangspunt voor haar anamnese, diagnostiek en interventies. Zij beschouwt deze materieel én beseft tegelijkertijd dat de hoedanigheid 'mens' verwijst naar onzichtbare geestelijke processen. De identiteit van de mens is tweeledig: een innerlijke (wezen) én een uiterlijke (verschijning).

Deze grondhouding van enerzijds exact waarnemen van datgene wat je vóór je hebt, en anderzijds tegelijkertijd beseft hebben van en op zoek gaan naar de daaraan ten grondslag liggende geestelijke processen betekent een inlevende, menswaardige manier van beschouwen. Dit met therapeutische aandacht volgen is de kern van het antroposofisch verpleegkundige beroep.

In het hierna volgende worden verschillende ingangen aangegeven hoe deze innerlijke processen benaderd kunnen worden. Kortom, hoe een vertaalslag mogelijk is tussen het uiterlijke en het innerlijke.

Kijk op de mens, drieledig

Een *antroposofisch verpleegkundige* baseert zich in haar werk op drie krachtvelden die binnen een mens werkzaam zijn. Een mens leeft namelijk als lichaam én ziel én geest en heeft uniciteit in wil, emotie en denkkraft. De onderlinge wisselwerking van deze drie dimensies is in de antroposofische verpleegkundige beroepsinhoud uitgewerkt in: **verzorgen, bemiddelen en begeleiden**.

In het menselijke organisme valt ook een functionele driegeleding te ontdekken:

- het zenuw-zintuigelijke waarnemingsgebied (hersenen en zintuigen) waar koelte en rust overheersen,
- het ritmische gebied waar d.m.v. hartslag (hart) en ademhaling (longen) bemiddeld wordt tussen de bovenmens en de benedenmens,
- het stofwisselingsgebied waar de ledematen en de buikorganen een samenhang laten zien in warmte, energiehuishouding en beweging.

Deze driegeleding is tot in het kleinste detail van het menselijke organisme terug te vinden, toont onderling dynamische wisselwerking en zoekt voortdurend evenwicht en balans. Werken oplossende stofwisselingskrachten b.v. te sterk dan kan er ontsteking en koorts ontstaan; werken verhardende waarnemingstendenzen te sterk dan kan er b.v. artrose ontstaan.

Een *antroposofisch verpleegkundige* gebruikt dit driegelede kader om te kijken naar b.v. de aard van een ziekteproces en naar de lokalisatie ervan in het organisme om van daaruit regulerende processen verpleegkundig te ondersteunen. Bijvoorbeeld met behulp van specifiek antroposofische uitwendige therapieën.

Kijk op de mens, vierledig

Vierledigheid is ons mensen niet vreemd. We kennen de 4 hemelsrichtingen noord, zuid, oost en west, de 4 jaargetijden en sinds de oudheid de 4 natuurrijken; het minerale-, het planten-, het dierenrijk en het rijk van mensen. In het menselijk lichaam zijn 4 verschillende principes te herkennen als elementen; nl. het vaste, het vloeibare, het gasvormige en het warmte/energie-element. Elementen die bestanddeel zijn van veel ruimere lichamen die in en om de mens zijn zoals het fysieke lichaam, het etherlichaam, het astraallichaam en het Ik-lichaam.

Voor de verzorging/verpleging kunnen adviezen aangereikt worden door met deze 4 elementen creatief om te gaan. Florence Nightingale wees er al op.

Voor het stellen van een verpleegkundige diagnose verricht een *antroposofisch verpleegkundige* onderzoek naar de bovengenoemde 4 elementen, waarop zij vervolgens een therapeutische of een pedagogische maatregel laat volgen.

De viergelede visie laat de samenhang zien tussen mens en de omringende natuur, en hoe vanuit zijn Ik-lichaam een autonome verhouding daartoe ontwikkeld kan worden. *De driegelede visie* wijst op diens verhouding tot het geestelijke; als lichamelijk, ziele en geestelijk wezen staat de mens in levendig contact met aarde en kosmos. Vandaar ook diens grote verwantschap met de plantenwereld.

De verpleging vindt in beide kaders mogelijkheden om gezondheid én ziekte te benaderen en op het spoor te komen hoe de zelfgenezende vermogens van de betreffende zorgvrager gewekt kunnen worden.

Kijk op de plant

Het merendeel van de verpleegkundige therapieën (baden, wikkels, kompressen en ritmische inwrijvingen) is gebaseerd op het gebruik van geneeskrachtige planten. In het organisme van planten is er ook sprake van functionele driedigheid: Het wortelgebied herbergt waarnemingsaspecten; de bloemen, zaad en vruchtbeginsel maken deel uit van het stofwisselingsdeel, en de dynamiek van stengel en blad tonen ritmische aspecten. Precies omgekeerd dus als de mens. De geneeskrachtige werking van een plant berust vaak op een op de voorgrond treden van een uitgesproken eenzijdigheid van één van deze drie gebieden.

In de antroposofische geneeskunst en verpleegkunde wordt gebruik gemaakt van het gegeven dat in mensen en planten gelijksoortige processen leven. Bij de keuze van welke delen van de geneeskrachtige plant nodig zijn in de verpleegkundige uitwendige therapieën en hoe de bereidingswijze moet zijn van verschillende kruidenthee's voor de wikkels en kompressen, maakt een *antroposofisch verpleegkundige* gebruik van deze kennis.

Kijk op de levensfasen van de mens

In de menselijke levensloop komen in perioden van ongeveer 7 jaar nieuwe leervermogens beschikbaar; elke periode heeft zijn karakteristieke mogelijkheden, groeielementen en opgaven. Een *antroposofisch verpleegkundige* neemt de kennis van de 7-jaars perioden als bewegingen in de levensloop van de zorgvrager mee, om af te tasten en te begrijpen in welke fase deze zich bevindt. Ze onderkent de invloed van de levensfase, respecteert deze en let op het evenwicht tussen draagkracht en draaglast van de zorgvrager in deze.

Kijk op het levenslot en het thema ontwikkeling

De geestelijke individualiteit van ieder mens maakt in relatie tot zijn lichamelijke aanleg, sociale omgeving en cultuur een ontwikkeling door. Op tweeërlei wijze zijn hierin krachten werkzaam: enerzijds de biologische ontwikkeling van het lichaam en anderzijds de innerlijke groei, de persoonlijke morele ontwikkeling van de mens. Een *antroposofisch verpleegkundige* beseft dat elk mens uniek is, dat iedere zorgvrager zich eigen ontwikkelingsidealen stelt die hij/zij naar eigen vermogen in de loop van de tijd wil verwezenlijken. Met 'inde loop van de tijd' worden ook vorige levens op aarde en toekomstige levens bedoeld. Reïncarnatie is voor een antroposofisch verpleegkundige een te respecteren mogelijkheid.

Kijk op gezondheid, ziekte en ontwikkeling

Gezondheid is een dynamisch gebeuren. Tegenstellingen daarbinnen moeten voortdurend worden overbrugd: spanning, ontspanning; slapen, waken; buitenwereld, binnenwereld; voedsel opnemen en uitscheiden etc. Als de balans tussen deze tegenstellingen wordt verstoord ontstaat disharmonie en ziekzijn. Dit kan op biologisch, psychologisch of zingevend niveau zijn.

De antroposofische gezondheidszorg 'waardeert' ziekte in de zin van een specifiek leermoment; het verschaft inzicht hoe het gesteld is met het individuele dynamische proces en welke ontwikkeling gewenst is. Een *antroposofisch verpleegkundige* kan ondersteuning bieden aan dit proces. Het functioneren van het lichaam wordt ook beïnvloed door stemmingen en leefwijze. Ziektes kunnen van buitenaf of meer van binnen uit komen. Het feit blijft dat niet iedereen onder dezelfde omstandigheden ziek wordt; weerstand en ontvankelijkheid spelen een rol. In iedere mens ligt een kracht verborgen, waarin zelfgenezende en zelfregulerende mogelijkheden aanwezig zijn. Belangrijk is deze kracht (salutogenese) op te wekken en vorm te geven.

Een *antroposofisch verpleegkundige* begeleidt en ondersteunt deze zelfregulerende, zelfgenezende krachten van de zorgvrager met verpleegkundige interventies.

HOOFDSTUK 2. DE PRAKTISCHE UITVOERING

2.1 De plaats die de antroposofisch verpleegkundige inneemt in de gezondheidszorg.

Antroposofie kan allerlei gebieden van de verpleegkunde inspireren, zowel de praktische verzorging van zieke mensen, oude mensen, gehandicapten e.a. in hun huiselijke omgeving, in een ziekenhuis,

in de ouderenzorg etc. Ook werkt ze inspirerend op het terrein van verplegingsmanagement, verpleegkundige opleidingen en (internationaal) academisch onderzoek. Antroposofische verpleegkunde is niet gebonden aan een antroposofisch georiënteerde instelling.

Er zijn verschillende doelgroepen die vraag hebben naar antroposofisch verpleegkundige zorg. In het hierna volgende wordt dit getoond.

Vragen uit de reguliere medische beweging

Omdat antroposofisch geschoolde en geregistreerde verpleegkundigen bij de Wet BIG geregistreerd zijn, kunnen ze als individuele beroepsbeoefenaar te vinden zijn in vele disciplines in de reguliere gezondheidszorg. Uit de registratie van de **V&VN antroposofische zorg** blijkt dat zij werkzaam zijn in diverse specialismen o.a. in de kraamzorg, jeugdgezondheidszorg, oncologie, reuma, gehandicaptenzorg, thuiszorg, ouderenzorg, hospices etc. Wordt een vraag binnen deze reguliere zorg gesteld (bijvoorbeeld door een huisarts, thuiszorginstellingen of door een van de bovengenoemde sectoren) naar de verruimende antroposofische verpleegkunde qua beroepsinhoud en vaardigheden dan kan daar dus op ingegaan worden.

Vragen uit de antroposofisch medische beweging door bijvoorbeeld:

- praktijkhoudende antroposofische huisartsen
- huisartsen die werkzaam zijn in therapeutica (de antroposofische gezondheidscentra)
- tweedelijnsmedici als kinderarts, psychiaters en internisten
- antroposofische verpleeg- en verzorgingshuizen
- antroposofische ouder- en kindzorg in de jeugdgezondheidszorg
- antroposofische psychiatrie
- therapeutische leef- en werkgemeenschappen
- heilpedagogie en sociaal-therapie
- antroposofische verslavingszorg

Zorgvrager

Ook wordt door zorgvragers zelf steeds meer en meer naar ondersteunende verpleegkundige interventies en behandelingen bij het genezings- of ziekteproces gevraagd of zij hebben een vraag naar begeleidende cursussen die door de antroposofisch verpleegkundige worden gehouden.

De diversiteit aan zorgvragen leidt tot diversiteit aan antroposofisch verpleegkundige specialismen. In de bijlage van het tweede deel treft u enkele voorbeelden aan.

2.2 Taakgebieden

Een antroposofisch verpleegkundige volgt de taken die basisprofiel gebonden zijn. In het hierna volgende zullen deze met evt. specifieke aanvullingen vermeld worden.

Tot de taakgebieden van het beroepsmatige handelen behoren:

Algemeen:

- preventie en voorlichting
- verzorgende, bemiddelende en begeleidende taken
- verpleegkundige diagnostiek
- therapeutische of therapeutisch- pedagogische taken
- rapportage, registratie en administratie
- organisatiegebonden taken, waaronder specifieke multidisciplinaire overlegbesprekingen, patiëntenbesprekingen en cursussen.

Specifiek:

- profissie gebonden taken, waaronder
 - o deskundigheidsbevordering
 - o kwaliteitsbevordering
 - o intervisie en visitatie
 - o

Afhankelijk van de specifieke arbeidsomstandigheden in het werkveld en de betreffende werkorganisatie kunnen bepaalde kerntaken en de daartoe behorende vaardigheden een specifiekere nadruk krijgen.

2.3 Het methodische proces

Tussen zorgvrager en verpleegkundige speelt zich een proces af waarbinnen 4 opeenvolgende stappen te onderscheiden zijn; anamnese, diagnose, interventie en evaluatie. Tussen elke stap is reflectie en bijstelling mogelijk. Het verpleegkundige zorgverleners kan door dit methodische proces inzichtelijk, doelgericht, systematisch en overdraagbaar gemaakt.

De verschillende stappen worden hieronder belicht.

Voor de beeldvorming van de vraagstelling waarbij anamnese en vaststellen van een verpleegkundige diagnose plaatsvindt maakt een antroposofisch verpleegkundige gebruik van:

- informatie van de zorgvrager en patiënt/cliëntsysteem
- informatie van de verwijzend arts
- kennis van zowel regulier als antroposofisch verpleegkundige inzichten
- een diagnostisch systeem dat zich o.a. richt op de 7 levensprocessen in de mens (ademhaling, doorwarming, voeding, in- en uitscheiding, instandhouding, groei en reproductie)
- observaties opgebouwd volgens de goetheanistische fenomenologie naar o.a. warmte en ritme.

Op basis van de verpleegkundige diagnose stelt ze een verpleegplan op waarin zij

- een gemotiveerde keuze maakt uit het scala aan verpleegkundige interventies, met inachtneming van mogelijke contra-indicaties en bijwerkingen
- korte en lange termijn doelen onderscheidt
- het plan formuleert, rekening houdend met de mogelijkheden van de zorgvrager.

Interventie geschiedt vanuit inzichten, kennis en deskundigheid.

Evaluatie van de gegeven zorg is gerelateerd aan het vooropgestelde doel, maar tegelijkertijd met een open oog voor ongeplande toevallig geslaagde handelingen. Deze krijgt men pas in het oog door veelvuldig oefenen van reflectie.

Doordat antroposofische verpleegkundige therapieën vaak in serie worden aangeboden is reflectieve evaluatie noodzakelijk.

Altijd zal de vraag gesteld worden aan de zorgvrager, kijkend naar het gezondheids- of levensprobleem, of er sprake is van een verbetering van het welbevinden of van de kwaliteit van leven. Tevens zal er gekeken worden of er veranderingen zijn opgetreden in de verhouding van draagkracht en draaglast van de zorgvrager.

HOOFDSTUK 3. VAARDIGHEDEN EN ATTITUDE TIJDENS DE ZORG

Wie naar de realiteit van de mens verpleegkundige zorg verleent werkt op drie niveaus. De antroposofische verpleegkunde heeft deze realiteit van verplegen, de mens benaderen naar lichaam, ziel en geest uitgewerkt naar 'Verzorgen, Bemiddelen en Begeleiden'. Op elk niveau zijn specifieke vaardigheden nodig en een daarmee verbonden attitude.

3.1. Verzorgen, bemiddelen en begeleiden

Verzorgen

Bij het dagelijkse verzorgen en de verpleegtechnische handelingen die het lichaam betreffen van de zorgvrager kent een antroposofische verpleegkundige haar taken en verantwoordelijkheden. Ze ondersteunt en stimuleert de zelfhelende vermogens met behulp van interventies. Een scala van mogelijkheden staat haar daarbij tot beschikking zoals therapeutische wasbeurten, wikkels, kompressen, het geven van injecties, klysma's, baden (partieel of geheel) en de ritmische inwrijvingen volgens Wegman/ Hauschka (partieel of geheel). Zij heeft oog voor en geeft vaak ondersteunende voedingsadviezen.

Zij heeft aandacht voor het therapeutische klimaat rondom de zorgvrager; ze draagt zorg voor de fysieke ruimte waar de betreffende mens zich bevindt en in samenspraak let ze op veiligheid, de grootte van de ruimte, de temperatuur, kleuren, gewenste geuren, frisse lucht, ordelijkheid en privacy. Middels deze omgevingsfactoren kan zij positief het welbevinden beïnvloeden.

Voor deze verzorgende interventies beschikt ze over de volgende vaardigheden:

- kennis en kunde van antroposofisch verpleegtechnische handelingen
- het bijhouden van ervaringsdeskundigheid
- waarnemingsvermogen geschoold naar de goetheanistische fenomenologie

Haar attitude zal zijn:

- intentie om haar ervaringsdeskundigheid steeds hernieuwd en creatief toe te passen
- aandachtsvol handelen
- eerbied voor het zelfgenezend vermogen van de zorgvrager
- aandacht voor 'het kleine' dat zich in de zorgontmoeting voordoet
- respectvolle onderzoekshouding

Met deze vaardigheden en attitude zet zij haar handen in als therapeutisch instrument.

Bemiddelen

Bij de bemiddelende interventies richt zij zich op het zielsaspect van de mens; het deel waar gevoelens, stemmingen en verlangens huizen. In een confrontatie met ziekte, crisis of een handicap komt het gevoelsleven van de mens in beweging en raakt soms dusdanig uit balans waardoor onbestemde en onverwachte emoties kunnen los komen.

Een antroposofisch verpleegkundige heeft daar bewust oog voor, is er in geschoold en hult de zorgvrager in een veilige omgeving waarin dat alles een plek mag hebben. Wanneer het evenwicht tussen draagkracht en draaglast verstoord is, vraagt de situatie om herijking en zorgvuldige (soms tijdelijke) ondersteuning. Zij zal de sociale context van de zorgvrager altijd meenemen en respecteren.

Bemiddelende interventies zet de antroposofisch verpleegkundige ook in binnen verschillende samenwerkingsverbanden, b.v. tussen zorgvrager en arts(en), andere therapeuten, familieleden en verpleegkundigen onderling.

Zij waakt over de continuïteit van zorgprocessen, coördineert deze, doseert de zorg rondom de zorgvrager zodanig dat alle facetten goed op elkaar afgestemd zijn. Soms zelfs als vertegenwoordiger van de zorgvrager.

Voor deze bemiddelende interventies beschikt de verpleegkundige over vaardigheden als:

- kundige communicatie
- kennis over wetmatigheden in de levensloop
- kennis over de psychische impact van bepaalde ziekten
- kennis over stemmingen/luimen vanuit de antroposofie

Deze vaardigheden veronderstellen een volgende attitude:

- interesse, respect en begrip voor de andere mens
- inventiviteit
- vermogen tot inleven
- zelfreflectie en inzicht in de eigen psyche.

Met deze vaardigheden en attitude zet zij haar gevoelsleven in, in de zorg.

Begeleiden

De begeleidende interventies tussen zorgvrager en verpleegkundige vinden in het bijzonder plaats wanneer er sprake is van grotere of kleinere essentiële of existentiële vragen. Tijdens een intensief

ziekte- of genezingsproces, het lijdens- of stervensproces kijkt de verpleegkundige of de zorgvrager mogelijkheden heeft om met datgene wat de ziekte, crisis, handicap, lijden of sterven meebrengt kan omgaan.

Op geleide van diens verwerkingsproces zal ze samen met de zorgvrager de betekenis van het gezondheidsverlies of het naderende afscheid begeleiden. Met haar zorg beoogt zij of de zorgvrager het existentiële gegeven kan integreren. Ze probeert in de gegeven situatie 'als lotgenoot' naast de zorgvrager te staan, uitgaande van diens beleving, normen en waarden. Centraal in de antroposofische verpleegkunde staat dat ieder mens een geestelijke kern in zich heeft die vele malen op aarde verschijnt om kwaliteiten te ontwikkelen.

De verpleegkundige ontwikkelt hiertoe de volgende vaardigheden:

- existentiële beschikbaarheid met behoud van professionele distantie
- inzicht in processen als sterven, lijden en handicaps in het licht van de antroposofie
- kennis van het leven vóór de geboorte en van het leven ná de dood.

Haar attitude hierbij zal zijn:

- luisterend openstaan voor de ander
- begrip voor het existentiële proces van de zorgvrager
- inventiviteit voor de 'op maat gesneden zorg' op existentiële momenten
- voortdurende reflectie op zichzelf, ingebed door feedback van collega's.

Met deze vaardigheden en attitude zet zij zich in als geestelijke lotgenoot.

Het is duidelijk dat 'Verzorgen, Bemiddelen en Begeleiden' in theorie te onderscheiden zijn, maar in de alledaagse werkelijkheid van het verplegen in elkaar overlopen. In elke handeling, in elk gesprek zijn deze drie aspecten altijd aanwezig, waarbij soms het ene soms het andere overweegt. Net als in de realiteit van de eenheid mens, naar lichaam, ziel en geest.

Door dit verpleegkundig concept theoretisch te onderscheiden wordt het voor de verpleegkundige echter wel mogelijk reflectief te onderzoeken hoe het met de relatie tussen deze drie aspecten is gesteld. In de opleidingen worden verpleegkundigen hierin getraind.

3.2. Specifieke therapeutische interventies door verpleegkundigen

Op basis van verwijzing, eigen anamnese en diagnostiek voert de verpleegkundige specifiek antroposofische interventies uit. Deze zijn ontwikkeld uit jarenlange ervaringen en methodisch uitgewerkt in opleidingen en specifieke bijscholingen.

Uitwendige therapie.

Bij de volgende interventies staat op de voorgrond dat natuurlijke geneesmiddelen worden gebruikt. Zoals bekend kunnen geneesmiddelen oraal, parenteraal of uitwendig toegediend worden. In de antroposofisch georiënteerde geneeskunde bestaat véél aandacht voor juist de uitwendige toedieningswijze van natuurlijke geneesmiddelen, die door verpleegkundigen worden uitgevoerd. Bij deze toedieningswijze worden fijne waarnemingsprocessen van de huid aangesproken. Deze staan met dieperliggende organen in fijnzinnige betrekking waardoor een geheel omvattende werking bereikt wordt. Het gaat hier dus niet om grofstoffelijke werkingen, maar om een stimulering van fijne zenuw- zintuigelijke processen van het organisme op een heel bepaalde wijze.

Deze verpleegkundige uitwendige therapieën worden áltijd begeleid door een heel bijzondere vorm van nazorg in de vorm van een totale lichaamsinpakking én een rustpauze. Alleen zo, wanneer de dagelijkse beslommeringen tot rust gebracht worden kan het organisme krachtig het geneesmiddel waarnemen. En in de herhaling van de therapeutische sessie als kuur kan het dan komen tot een individueel zelfgenezend 'antwoord'.

3.2.1. Therapeutische wasbeurten

De verpleegkundige kan bij een wasbeurt-interventie haar manier van aanraken zodanig differentiëren dat het óf lichamelijk verbindend, bevestigend werkt; of loslatend, ontspannend of enkel harmoniserend. Ze maakt daarbij gebruik van verschillende essences, badmelken, zout of kruidenthee's.

3.2.2. Wikkels en kompressen

De verpleegkundige is bekwaam in en bevoegd tot het inzetten van wikkels en kompressen, olie- en zalfapplicaties. Zij beschikt over kennis van geneeskrachtige minerale substanties en metalen, planten en plantaardige substanties zoals essences, extracten, badmelken en oliën. Zij is ten aanzien van een substantie bekwaam om de vorm van applicatie, lokalisatie, frequentie en adequate uitvoering vast te stellen.

3.2.3. Ritmische inwrijvingen volgens Wegman/Hauschka

Deze manier van inwrijven is een methode die een ontwikkeld kwaliteitsbewustzijn laat zien in verschillende manieren van aanraken. Grondvormen zoals cirkel, lemniskaat en lijn worden in een ademend ritme aangeboden aan het lichaam. Handgrepen en tempi kunnen afhankelijk van de behoefte modifierend gebruikt worden.

De ritmische inwrijvingen volgens Wegman/Hauschka zijn te differentiëren in orgaaninwrijvingen en in totale of partiële lichaamsinwrijvingen.

Totale inpakking

Na een ritmische inwrijving wordt deze therapie afgerond door een totale inpakking van het lichaam.

De zorgvrager wordt op een speciale manier van top tot teen in een laken en deken ingepakt, neemt in de erop volgende rustfase 'pauze' en komt misschien zelfs tot slapen. De impuls van de inwrijving aan het lichaam, de percutane (door de huid heen) werking van de aangeboden substantie, de zintuiglijke waarneming ervan en het verwijlen in een droom- of slaaptoestand zorgen voor de uiteindelijke verwerking van de geneeskrachtige behandeling.

De verpleegkundige zorgt daarna voor het wakken en opstaan en sluit af met een kopje passende kruidenthee voor de zorgvrager. Deze totale intensieve verzorging die een zekere mate van **tijd** vergt, maakt essentieel onderdeel uit van de beoogde therapie.

De verpleegkundige beschikt over kennis van de geneeskraft van het element ritme en is kundig dit individueel therapeutisch toe te passen. Zij is bekwaam om de orgaaninwrijvingen of de partiële resp. de totale ritmische inwrijving naar indicatie toe te passen.

3.2.4 Baden

De verpleegkundige beschikt over kennis van gezondheidsondersteunende interventies met behulp van water. Eventueel voegt zij substanties toe zoals bijvoorbeeld zout, citroen, honing, plantaardige essences, kruidenthee's, olieën, mineralen of kleurenlicht. Zij kan dit als partieel bad aanbieden of als volledig bad. Koortsbaden, bewegingsbaden, borstelbaden en oliedispersiebaden volgens W. Junge kan zij na scholing toepassen.

Na afloop van een badtherapie volgt eenzelfde totale inpakking van het lichaam van de betreffende zorgvrager zoals beschreven bij de ritmische inwrijvingen. Pas in deze ingebakerde fase wordt het mogelijk om naar een onbewust niveau van droom of slaap af te dalen waar de zelfgenezende, zelfregulerende krachten van de mens gewekt kunnen worden. Deze arbeidsintensieve manier van verzorgen vormt een essentieel bestanddeel van de beoogde werking van de inwrijvingen en de badtherapie.

VERANTWOORDING

Een *antroposofische verpleegkundige* kent de werking, indicaties en contra-indicaties van therapeutische interventies en gebruikt haar handen als waarnemend instrument waarmee zij de verpleegkundige diagnostiek aanvult.

- Zij weet de uitwendige therapieën zo te hanteren dat het de zorgvrager vertrouwen en welbevinden schenkt.
- Zij streeft zoveel mogelijk bewust naar een uitgangspositie van **innerlijke rust**. In deze ruimte scheppende activiteit (speelruimte) wordt het voor de zorgvrager mogelijk een hernieuwde relatie te krijgen tot zijn gezondheidsprobleem. Aspecten van tijd en rust keren steeds terug tijdens het verzorgen, bemiddelen of begeleiden. In de therapeutische handelingsbewegingen

wordt vaak een verlangzaming nagestreefd. De verpleegkundige neemt de zorgvrager bewust mee in een onthaastingsproces. Tijdens een therapeutische interventie zoals een uitwendige therapie wordt er nauwelijks gesproken; commotie en afleiding worden bewaakt. Vanzelfsprekend vindt er wel gesprek plaats vooraf en nadien.

- Zij streeft een basisattitude na van aandachtsvol werken. In de opleidingen wordt deze attitude geschoold.
- Voor haar is de innerlijke houding waarmee zij de therapieën/interventies uitvoert van wezenlijk belang. Zij werkt door middel van voortdurende zelfreflectie aan permanente innerlijke scholing. Oefenwegen uit de antroposofie staan haar ter beschikking.

3.3 Specifieke antroposofisch-verpleegkundige observaties

Tijdens haar therapeutische werk en vanuit haar kijk op gezondheid, ziekte en ontwikkeling kijkt een *antroposofisch verpleegkundige* specifiek naar een aantal fenomenen van het menselijk organisme. Vanuit menskundig inzicht hecht ze er betekenis aan en weet er interventies aan te verbinden. Twee fenomenen zullen hier uitgelicht worden en kort besproken: warmte en ritme. Warmte en ritme zorgen als innerlijke kwaliteiten van de mens zelf voor een goede verwerking van de aangeboden therapie mits ze zorgvuldig worden ingezet.

3.3.1 Warmte

Warmte is een oerfenomeen en in het menselijk leven existentieel. Zonder warmte is er geen leven. In verschillende levensfasen van de mens en bij verschillende ziekten kan sprake zijn van een wankel evenwicht van de warmte-organisatie, dat consequenties heeft voor de gezondheid. Tegenwoordig is over het algemeen sprake van een warmte tekort in de menselijke organisatie, terwijl het niet waargenomen wordt.

Een *antroposofisch verpleegkundige* beschikt over kennis en kunde van warmte in het menselijk organisme. Talloze interventies die warmte opwekken, reguleren of afvoeren ter ondersteuning van de genezingskrachten, behoren tot haar vakgebied. Zij vult de interventies vaak aan met adviezen over voeding en kleding wanneer zij dit nodig acht vanuit het perspectief van warmte. Bij de stofkeuze van het materiaalgebruik voor wikkels en kompressen wordt keuze gemaakt uit verschillende warmtekwaliteiten van b.v. wol, zijde, katoen en linnen.

Ook in de handvoering tijdens de ritmische inwijvingen volgens Wegman/Hauschka is warmte onontbeerlijk aanwezig.

Hoogwaardige plantaardige oliën worden als warmtegeleider in de therapie ingezet.

Koorts wordt belangrijk geacht in de antroposofische geneeskunde; verpleegkundig therapeutische interventies en begeleiding worden daar zorgvuldig op afgestemd.

3.3.2 Ritme

Ritme is eveneens een oerfenomeen van al het leven op aarde.

In het natuurlijk verloop van de tijd op aarde voorkomt ritme de monotone eenzijdigheid; dag en nacht, eb en vloed, verschillende dagen van de week, maanden en seizoenen wisselen elkaar voortdurend af. Ritme brengt kleur aan eentonigheid, eenzijdigheid en veroorzaakt iets nieuws.

In het menselijk fysiologische organisme danst ritme tussen verhardingstendensen en oplossingstendensen die polair aan elkaar zijn. Zij brengt daar beweging, werkt vaak als compenseerder; is echter niet alleen een middelaar tussen polariteiten maar roept ook verrassend nieuwe impulsen op. Ritmestoornissen in het lichaam laten onderliggende ziekmakende processen zien die duiden op overbelaste eenzijdigheid.

Een *antroposofische verpleegkundige* houdt het aspect ritme voortdurend in de aandacht. Zij let bijvoorbeeld op hoe het gesteld is met de ritmische afwisseling tussen slapen en waken, spanning en ontspanning, uitademing en inademing, voedselopname en uitscheiding.

Vanwege de hoge kwalitatieve kracht van ritme brengt zij specifiek ritme aan in de handvoering tijdens de ritmische inwijvingen van Wegman/Hauschka en de badtherapie. Zowel binnen één therapie als binnen een sessie/kuur. Juist een meermalige doorvoering laat de volle geneeskrachtige werking ontvouwen omdat het organisme steeds beter en gedifferentieerder antwoordt.

R. Steiner gaf op de vraag naar wat het wezenlijke van het leven inhoudt als antwoord: " Rhythmus trägt Leben".

HOOFDSTUK 4. KWALITEITSEISEN

OPLEIDING, SCHOLING, BEROEPSCODE EN REGISTRATIE

Voorwaarde voor het beoefenen van het beroep van antroposofisch verpleegkundige is het mee willen ontwikkelen van het verpleegkundige beroep in het algemeen en de antroposofische verpleegkunde in het bijzonder. En wel zodanig dat een bewuste visie op de professie van antroposofische verpleegkunde kan ontstaan.

Tijdens de Oriëntatiecursus Verpleegkunde en Antroposofie en de Voortgezette Opleiding Verpleegkunde vanuit Antroposofie wordt hiertoe de basis gelegd. Maar door het beroep uit te oefenen wordt het vak verder ontwikkeld.

Uitwisseling van ideeën in antroposofisch multidisciplinair verband en intervisie en visitatie met vakgenoten zijn van belang voor zowel de eigen werkontwikkeling als de ontwikkeling van het vak als zodanig. Kritisch onderzoek levert hier ook een bijdrage aan.

In de **V&VN antroposofische zorg** komen deze stromen samen.

4.1 Opleiding

Verskillende opleidingsmogelijkheden, cursussen, nascholingsdagen en in company-trainingen worden georganiseerd door **Stichting Plegan**. Stichting Plegan werd in 1991 op initiatief van een aantal leden van de destijds gehete Nederlandse Vereniging van Antroposofisch Verpleegkundigen, opgericht. De stichting heeft als doel het bevorderen en coördineren van diverse antroposofisch geïnspireerde scholingsmogelijkheden ten behoeve van het verplegen van mensen in verschillende levenssituaties.

De oriëntatiecursus **Verpleegkunde en Antroposofie** brengt verplegenden en verzorgenden gedurende 10 dagen een eerste oriëntatie bij. Deze cursus dient vanzelfsprekend als eerste kennismaking met de antroposofische verpleegkunde, maar wel een grondige; de visie en de mogelijkheden van het beroep worden belicht en de eerste interventies gepraktiseerd. Kunstzinnige vakken worden beoefend. Voorwaarde voor het behalen van het certificaat is het maken van een eindcasus en een eindopdracht. Deze oriëntatiecursus dient als een verplichte opstap naar de voortgezette opleiding.

De **Voortgezette Opleiding Verpleegkunde vanuit Antroposofie** maakt een verpleegkundige gedurende een jaar (44 cursusdagen) vertrouwd met inzichten vanuit de antroposofie die van betekenis zijn voor de beroepsinhoud, grondhouding en competenties. Hiernaast werkt de cursist gedurende de opleiding aan een eigen leervraag resulterend in een eindpresentatie. Met het volgen van kunstzinnige vakken en het grondig aanleren van verpleegkundige interventies wordt de verpleegkundige begeleid naar het zelfstandig werken op antroposofische wijze.

Na het behalen van het certificaat van deze opleiding is het mogelijk zich aan te melden voor registratie als antroposofisch verpleegkundige.

4.2 Aanvullende scholing

Applicatiecursussen

In de applicatiecursussen wordt het werken met wikkels en kompressen beoefend en aan de hand van het waarnemen van geneeskrachtige planten wordt de therapeutische werkingen beoordeeld. Relaties tussen indicatie, applicatie en substantie worden besproken. Vaardigheden worden geactualiseerd.

Cursussen ritmische inwijvingen volgens Wegman/Hauschka

Deze cursussen sluiten aan op de Voortgezette Opleiding Verpleegkunde vanuit Antroposofie. Zij zijn bedoeld voor verschillende ervarings- en deskundigheidsniveau's. Daar de ritmische inwijvingen volgens Wegman/Hauschka een zéér specifiek onderdeel uitmaken van de antroposofische verpleegkunde wordt er continue waarborg van kwaliteit afgegeven.

Nascholingsdagen

Het nascholingsbeleid van de **V&VN antroposofische zorg**, is gekoppeld aan de gesignaleerde behoefte aan bij- en nascholing. Deze is bestemd om vakkennis te verdiepen, kwaliteit te bevorderen en intercollegiale ontmoetingen te houden. Het volgen van nascholingsdagen is verplicht voor registratie.

4.3. Beroepscode

Een antroposofisch verpleegkundige volgt de nationale Beroepscode voor de verpleging, zoals door NU '91, in samenwerking met de LCVV en Elsevier Gezondheidszorg is gepubliceerd. Het bevat ethische richtlijnen voor de verpleegkundige beroepsuitoefening in relatie tot de patiënt, diens naasten en tevens in relaties tot collega's, andere hulpverleners en de samenleving als geheel. Indachtig de Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO) wordt ten alle tijde zwijgplicht bewaard over datgene wat haar door artsen, medebehandelaars en patiënten is toevertrouwd in gesproken dan wel in geschreven vorm.

4.4. Registratie

Om als geregistreerd lid toegelaten te kunnen worden en als antroposofisch verpleegkundige in de praktijk werkzaam te zijn, d.w.z. om het certificaat antroposofisch verpleegkundige te verkrijgen, moet een aanvraag ingediend worden bij het secretariaat van het bestuur van de **V&VN antroposofische zorg**.

Bij deze aanvraag dienen de volgende stukken aan de registratiecommissie voorgelegd te worden:

- bewijs van lidmaatschap van de V&VN antroposofische zorg
- bewijs van registratie in het kader van de Wet Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (Wet BIG)
- instemming met alle BIG gerelateerde voorwaarden
- instemming met de geldende gedragscodes, opgesteld door het LCVV en NU '91
- instemmen met de in de gezondheidszorg geldende regels inzake hygiëne, privacy en omgang met de patiënt
- verklaring van voltooiing van de oriëntatiecursus en de voortgezette opleiding tot antroposofisch verpleegkundige
- instemmen met de bepalingen van de IKBC, de Interdisciplinaire Klachten- en Bemiddelingscommissie.
- instemmen met het klachtenreglement van de V&VN antroposofische zorg
- instemmen met het tuchtreglement van de V&VN antroposofische zorg
- bewijs voldoening van financiële verplichtingen
- bewijs van deelname aan verplichte jaarlijkse bijscholing

HOOFDSTUK 5. V&VN antroposofische zorg

De vereniging richt zich op die verpleegkundigen die vanuit de antroposofie spirituele inhoud aan hun beroep willen geven.

Zij vormt het centrale orgaan waarbinnen verschillende ontwikkelingen samenkomen. Op beroepsinhoudelijk niveau vindt uitwisseling van ideeën plaats met vakgenoten. Zij onderhoudt maatschappelijke contacten, zowel intern als extern. Opleidingen en bijscholing worden besproken en geïnitieerd door Stichting Plegan in overleg met het bestuur.

De **V&VN antroposofische zorg**

- Is een afdeling van het landelijke V&VN waar vele verpleegkundige beroepsgroepen onderdeel van zijn
- kent statuten en een huishoudelijk reglement
- verzorgt een contactblad, waar leden actief bij betrokken zijn
- houdt een register bij van antroposofisch geschoolde verpleegkundigen

- stimuleert kritisch onderzoek
- houdt studie- en werkbijeenkomsten (landelijk en regionaal)

5.1 Externe relaties

De V&VN antroposofische zorg is opgericht in 1962 als De Nederlandse Vereniging voor Antroposofisch Verpleegkundigen en in 2006 meegegaan in de fusie van alle verpleegkundige beroepsverenigingen tot het huidige V&VN.

Zij onderhoudt contacten met andere afdelingen en met het Landelijk Centrum Verpleging en Verzorging (LCVV) .

Anderzijds is ze ingebed in de medische sectie, onderdeel van de Vrije Hogeschool voor Geesteswetenschap van de Antroposofische Vereniging in Nederland en de Internationale Medische Sectie van de Freie Hochschule für Geisteswissenschaft am Goetheanum te Dornach, in Zwitserland.

De V&VN antroposofische zorg is lid van het Overlegorgaan Beroepsverenigingen in de Antroposofische Gezondheidszorg (OBAG, dat deel uitmaakt van de koepelorganisatie Federatie Antroposofische Gezondheidszorg (FAG) het welke haar een platform biedt op verschillende onderhandelingsniveau's.

Met het Patiënten Platform Antroposofische Gezondheidszorg (PPAG) worden contacten onderhouden ter ondersteuning van kwalitatieve zorgverlening aan verschillende zorgvragers.

De V&VN antroposofische zorg neemt deel aan cursussen van het CBO, kwaliteitsinstituut voor de gezondheidszorg.

Als lid van de internationale medische sectie van de Freie Hochschule für Geisteswissenschaft neemt zij deel aan het Internationales Forum für Anthroposophische Pflege. In dit Forum vindt internationale uitwisseling plaats op het gebied van:

- verpleegkundig onderzoek
- opleidingen en certificering
- financieringsvragen rond het internationale werk
- verenigingsleven, communicatie en rechtspositie
- ontwikkeling van de ritmische inwijvingen volgens Wegman/Hauschka
- elk tweede jaar wordt vanuit dit Forum een internationaal congres georganiseerd waar spirituele aspecten van de verpleging besproken worden, en een 20 tal workshops gehouden worden. De leden van de NVAV zijn hierbij intensief en actief betrokken.

5.2. Interne relaties

De V&VN antroposofische zorg

- kent een tuchtcommissie
- kent een klachtencommissie
- Kent een registratie en visitatiecommissie
- kent een uitgebreid netwerk van verpleegkundigen die een speciaal aandachtsgebied behartigen
- houdt studie- en werkbijeenkomsten (landelijk en regionaal)
- adviseert bij de totstandkoming van de tarieven voor therapieën van de specialistisch antroposofisch verpleegkundigen die als zelfstandige werkzaam zijn
- stimuleert kritisch onderzoek

5.3 Onderzoek

Onderzoeksmethoden uitgaande van de Goetheanistische fenomenologie, casuïstiek en reflectiemethoden op het verpleegkundige zorgverlenen worden actief ondersteund door de V&VN antroposofische zorg.

In het verleden is meermaals onderzoek gedaan door verpleegkundigen. Goede ervaringen zijn opgedaan met het Onderzoeksbureau 'Onderzoek in je eigen werk' van A. de Vries.

In 2001 is een aanvraag voor onderzoek gehonoreerd door de Algemene Vergadering van Verzorgenden en Verplegenden. Dit project naar ervaringen van verpleegkundigen die uitwendige therapieën toepassen, valt onder kwaliteitsontwikkeling van zorg en beroepsontwikkeling. In maart 2002 is dit onderzoek gepresenteerd onder de titel: "Onderzoek uitwendige therapieën door verpleegkundigen door Pauli van Engelen".

Deel 2 Bijlage

Verpleegkundige werkzaam in heilpedagogie en sociaaltherapie

De zorg- en hulpverlening op basis van de antroposofie aan kinderen en volwassenen met een ontwikkelingsstoornis heten respectievelijk 'heilpedagogie' en 'sociaal therapie'. Samen vormen ze het grootste werkgebied van de antroposofische gezondheidszorg in Nederland. Ook wereldwijd. Verspreid over Nederland zijn er momenteel meer dan 30 voorzieningen. In totaal tellen zij circa 1.750 cliënten en 2.000 hulpverleners, waaronder vele verpleegkundigen.

De basisgedachte in deze zorg is de uniciteit van elk individu en het benutten van diens reële ontwikkelingsmogelijkheden, ook in geval van een meer of minder zware verstandelijke handicap, of psychiatrische gedragsproblematiek. De persoonlijke ontwikkeling krijgt op allerlei manieren gestalte in meest kleinschalige instellingen, dagcentra, scholen, werkplaatsen en diverse vormen van ambulante

hulpverlening. Onderwijs, zinvolle arbeid, kunstzinnige omgeving en therapeutische begeleiding zijn hierbij belangrijke middelen.

Een verpleegkundige die hier werkt heeft zicht op de specifieke heilpedagogische ziektebeelden vanuit de antroposofie en op de reguliere ziektebeelden vanuit de psychiatrie (autisme, verwaarlozing, traumata, PDDNOS, ADHD etc). Verder heeft ze zicht op de ontwikkelingsfasen van het kind en de betekenis ervan t.a.v. de therapeutische begeleiding.

Meestal beschikt ze over een aparte behandelkamer waar ze de uitwendige therapieën aan kinderen kan uitvoeren.

Ze maakt deel uit van een therapeutisch team waarin o.a. therapeuten voor muziek, spraak, euritmie, drama, beeldende kunst, tuin, verenigd zijn naast de fysiotherapeut en de logopedist.

In het team van ouders of pleegouders heeft ze een voorlichtende taak op het gebied van kleding en voeding, warmte en slapen. Ze heeft pedagogische kwaliteiten in deze.

In het multidisciplinaire overleg wordt gezamenlijk de ontwikkeling van het kind besproken met de groepsleiding van de kinderen, arts, psychiater, orthopedagoog, leerkracht en therapeut.

Verpleegkundige werkzaam in de antroposofische ouder- en kindzorg

Op vele plaatsen in het land groeit de vraag naar antroposofische ouder- en kindzorg. Zowel vanuit thuiszorginstellingen als therapeutica. Verspreid over Nederland zijn er ruim 20 antroposofisch georiënteerde consultatiebureaus.

Het landelijk vastgestelde takenpakket Ouder- en Kindzorg zoals dat geformuleerd is in de nota Basistakenpakket Jeugdgezondheidszorg, wordt hierbij aangeboden. Geïnspireerd door de antroposofie wordt deze zorg in samenspraak met antroposofische consultatiebureau- of huisartsen en verpleegkundigen verricht.

De antroposofische aanvulling geeft ouders veel mogelijkheden om dat wat ze vanuit het reguliere kennen ruimer te bekijken in relatie tot hun kind dat groeiende en in ontwikkeling is.

Typisch verpleegkundige onderwerpen zijn borstvoeding en aanvullende kindervoeding, individuele groei- en ontwikkelingsprocessen, kinderziektes en gezondheid, advisering bij kleding waar het aspect van warmte een rol speelt, zorg voor een zorgvuldig opgebouwd ritme van de dag en een prikkelarme omgeving creëren, begeleiding bij kinder kwaaltjes als huilen, weinig slapen, overstrekte kinderen, eczeemkinderen en benauwde kinderen. Zij is bekwaam en bevoegd in het inbakeren. Een antroposofisch verpleegkundige geeft vaak opvoedingsondersteunende adviezen en gezondheidsvoorlichtende cursussen.

Binnen de **V&VN antroposofische zorg** zijn deze verpleegkundigen en artsen, samen met een diëtiste verenigd in de interdisciplinaire werkgroep antroposofische ouder- en kindzorg (IAOKZ). Deze werkgroep houdt zich bezig om zicht te krijgen op de voorwaarden die nodig zijn voor een gezonde ontwikkeling van het kind in zijn/haar omgeving. Vanuit de antroposofie worden verschillend thema's besproken: de betekenis van de eerste levensjaren van het kind zowel in fysiek als in geestelijk opzicht, kindervoeding, kleding, gebitsontwikkeling, motorische ontwikkelingen, slapen en waken, vaccineren, kinderziektes, inbakeren etc.

Vanuit deze werkgroep hebben een aantal verpleegkundigen twee boeken geschreven ter begeleiding van ouders met hun kind(eren) op een antroposofisch consultatiebureau. Eén andere verpleegkundige houdt zich op wetenschappelijk niveau bezig met inbakeren. Van haar hand een boek verschenen.

Verpleegkundige werkzaam in een therapeuticum

In Nederland zijn zo'n 35 therapeutica, die meestal op vraag van patiënten zijn opgericht.

Een therapeuticum is een antroposofisch gezondheidscentrum. Er werken huisarts(en) en verschillende therapeuten samen. Afhankelijk van de mogelijkheden vinden de volgende therapieën plaats: (kinder)- fysiotherapie, maatschappelijk werk, psycho-sociale hulpverlening, kunstzinnige therapie (zowel beeldend, musisch, drama als spraak), euritmitherapie, diëtetiek, e.a.

In veel van deze therapeutica werken verpleegkundigen die o.a. uitwendige therapieën geven in eigen behandelkamer(s).

Op voorschrift van samenwerkende huisartsen geeft zij deze therapiën in de vorm van baden, ritmische inwrijvingen volgens Wegman/Hauschka, wikkels en compressen. De meest voorkomende indicaties zijn :

- depressie, winterdepressie
- uitputting/ overspannen, burn-out
- slaapproblemen
- shock
- chronische bronchitis/astma
- onrust bij kinderen
- kinderziektes
- rouwverwerking
- paniek-/angstaanvallen
- kanker
- reuma
- overgangsklachten

De verpleegkundige werkt nauw samen met het team van therapeuten en artsen en doet mee aan de multi-disciplinaire patiëntenbesprekingen.

Meestal heeft ze binnen het gezondheidscentra een eigen praktijk als zelfstandige en moet derhalve door de **V&VN antroposofische zorg** geregistreerd zijn als praktijkhoudend antroposofisch verpleegkundige onder speciale voorwaarden. Zij heeft contact met verzekeraars vanwege vergoedingen. Als zelfstandig ondernemer heeft zij te maken met kwaliteitseisen die voortkomen uit de Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO) en eisen als

- het inrichten van een therapie ruimte en hygiënische aspecten daarvan
- het beveiligen van opgeslagen gegevens van de patiënt
- informatie over tarieven en vergoedingen
- klachtenregeling vanuit therapeutica
- bereikbaarheid
- duur van de behandeling en continuïteit

Deel 3

LITERATUURLIJST

- Beroepsprofiel van de verpleegkundige, ISBN 90.352.2230X Elsevier gezondheidszorg en LCVV, 2001
- Beroepscode voor de verpleging, NU '91/LCVV Lochem, De Tijdstroom 1996
- Grondslagen voor een verruiming van de geneeskunde. GA 27 R. Steiner en I. Wegman
- Zieken thuis, praktische wenken op basis van de antroposofie. Tineke van Benthem, Saskia Bos, Wil Visser, Ermengarde de la Houssaye
- Anthroposophische Pflegepraxis, Pflege als Gestaltungsaufgabe. Rolf Heine en Francis Bay ISBN 3-7773-1396-3
- Praxishandbuch Rhythmische Einreibungen nach Wegman/Hauschka, Monika Layer (HRSG>) ISBN 3-456-83591-4
- Rhythmische Einreibungen, Handbuch aus der Ita Wegmanklinik

- Monika Fingado ISBN 3-7235-1160-0
- Therapeutische Wickel und Kompressen, Handbuch aus der Ita Wegmanklinik.
Monika Fingado ISBN 3-7235-1127-9
- De eerste zeven jaar, kinderfysiologie
Edmond Schoorel ISBN 90 6238 559 1
- Ontwikkelingsstoornissen bij kinderen, opvoeding en behandeling in de heilpedagogie
M. Niemeijer, M. Gastkemper, F. Kamps (redactie) ISBN 90 232 3441 3
- Groeiwijzer 1 en 2, verzorging, voeding en opvoeding van nul tot vier jaar.
P. Bom en M. Huber (redactie)
 - Uitwendige therapieën Applicaties: Wikkels en Kompressen
 - Ina Emaous-v.d. Kooij Sonja van Hees, Gonnie van den Hurk Wels, Katie Willink –Maendel,
 - Mirjam Zonneveld, 2005 in V&VN Antroposofische zorg eigen beheer, 2007 Christoffoor
 - Werkboek geneesplanten en hun toepassingen in de uitwendige therapie
 - Joop van Dam en Pauli van Engelen. 2006 V&VN Antroposofische zorg in eigen beheer
 - Publicaties van de brochures uit de reeks “Gezichtspunten”, waar antroposofisch verpleegkundige elementen worden belicht:
 - verplegen vanuit antroposofisch perspectief
 - stervensbegeleiding. Hulp bij sterven
 - mens en voeding
 - antroposofische geneesmiddelen
 - verslaving als maatschappelijk vraagstuk
 - koorts
 - antroposofische geneeskunst
 - Publicaties van “Stichting onderzoek je eigen werk” van A de Vries;
 1. Pauli van Engelen: Al doende leert men, een bijdrage aan de ontwikkeling van het verpleegkundig beroep geïnspireerd vanuit de antroposofie
 2. Uitwendige therapie en begeleiding van ouders. Jose Davina
 3. Uitwendige therapie in de praktijk. Margriet van Paassen-de Waal en Paul Wormer
 4. Ik beweeg en lig toch stil. Werking en mogelijkheden van uitwendige therapie bij kinderen met een ontwikkelingsstoornis. Arianne van Kalsbeek 2003 Zonnehuizen Veldheim Stenia

AFKORTINGEN

LCVV	Landelijk Centrum van Verplegenden en Verzorgenden
V&VN	Vereniging voor Verpleegkundigen en Verzorgenden
V&VN	antroposofische zorg
FAG	Federatie Antroposofische Gezondheidszorg
OBAG	Overlegorgaan Beroepen in de Antroposofische Gezondheidszorg
PPAG	Patiëntenplatform Antroposofische Gezondheidszorg
IKCB	Interdisciplinaire Klachten- en BemiddelingsCommissie

LINKS

www.antroposofie.nl

www.V&VN.nl

www.V&VN.antroposofischezorg.nl

www.sektion.goetheanum.ch/medizin/sektion/krankenpflege

www.antrovista.nl

www.heilpedagogie.nl

www.antropozorg.nl

www.ppag.nl

verschillende sites van verpleegkundigen:

www.verpleegkundigepraktijk.nl